

EXERCITIUM ACADEMICUM,
POSITIONUM
PHILOSOPHICARUM
DUPLUM COMPLE-
CTENS:

Quod
AUXILIANTE DEO,
Venia Amplissimæ Facult. Philosophicæ,
in illustri Regia Acad. ad Auram,
DIRECTORE

VIRO
Plurimum Reverendo atque Clarissimo,
M. ANDREA WANOCHIO,
Phil. Pract. & Hist. Professore longe
celeberrimo, nec non Pastore in
Pemar Vigilantissimo,
*Instar speciminis publici, bonorum exa-
mini submittit*

GABRIEL JUSLENIUS,
Ad diem 7. Nov. Anni M. DC. XCI.
In Auditorio Majori.

ABOÆ, Impr. apud JOH. WALLIUM.

VIRIS

Veneranda Dignitate, Fide, Virtute, & Eruditione insigni, conspicuis spectabilibusq;

M. ABRAHAMO THURONIO,

Scholæ Biörneburgensis Lectori, doctrina & industrialong clarissimo, consanguineo & Fautori ad cineres honorando.

DN. JOHANNI SCHÖTTE/ II.

lustriſſ. Herois & Chiliarchæ, Dn. Bernhardi Ottonis von Sieswens vexillifero, sive Cornetto, strenuissimo, affinitatis jure maxime colendo.

DN. HENRICO JUSLENIO,

Judicium territoriale vicario procuranti officio: inque Dicaſterio Regio Aboënsi Advocato, fide & concilio multum spectabili, ut naturali fraternitatis vinculo conjunctissimo, ita quovis officio æternum proſequendo.

DN. ABRAHAMO JUSLENIO,

Eqveſtris Legionis ad Aboam Paſtori vigilantissimo, Fratri itidem germano, omni obſequio devenerando.

DN. ISRAELI GUTTENBERG/

Verbi Divini ministro in Ecclesia Wirmonſium fidelissimo, affini, fraterno ſemper affectu, adamando.

SALUS ET PROSPERITAS!

ultum est, quod mihi gratulari vo-
 luit benignior Fortuna; fungor laeta
 occasione Vestram palam objurgandi
 benevolentiam. Nimio arctius, quam ipsa
 natura Vestro me amore, ad charitatis com-
 munionem admovistis. Tanta sane me affli-
 xit integerrimæ Vestra voluntatis moles, ut
 dulci illius sensu quasi excæcatus inter i-
 psam obversantium officiorum multitudinem
 diu quærerem, quo potissimum debita gra-
 titudinis pignore Vestrum, omnem remunera-
 tionem devovens, studium lacefferem. Nee
 aptior visa est sors, desiderium & vota mea
 posse promovere, quam si hoc tempore, hac
 rerum serie, qua libertas mihi concessa est,
 licet immaturos vilioris exercitii fructus dare
 in publicum, censei hoc munere, Vobis assur-
 gerem, Vestrique nominibus id sacrum haberem;
 ipso eo grata testaturus memoria Vestra ple-
 rumque virtutis gloriam esse, me, vel hunc
 studiorum gradum conscendisse. Caterum de-
 terruit ab incepto, me ipsius officii vilitas,
 indigna prorsus, quæ tot tantisque beneficiis
 respondeat, quæque potior est, in animis Vestris
 mei odium excitare, quam conciliare favorem;
 sicque ipsam segnitiam, cujus labes officii
 præstantia debuit deleri, sua vanitate efficere
 detestabiliorem; & eo magis, quod non tam
officio

officio, quam prolixiori Vestri candoris fati-
gatione ad Vos viderer accedere. Sublevavic
tamen hanc animi sollicitudinem Vestre cha-
ritatis immutabile fundamentum, invitavitq;
me, eam preferente vultu fiduciam, Vestros
affectus compellere, qua abunde mihi polli-
cear, nullo Vos humanitatis genere mihi de-
futuros fore: sed in summa benevolentia
ingens specimen hoc primum posituros, quod
munusculum, officioso animo a me prolatum
haudquaquam despiciatis, verum ea gravi-
tate id tueamini, qua vel solo nutu illos
correat, qui eo se flagitio celebrare conan-
tur, quod ingenue simplicitati maculam im-
ponere consueverint. Nec operis brevitati
ei irascimini, si modo in eo aliud vos non
offenderit, saepe namque prolixa multa, concin-
na comprehendit brevitatis, & ipsa brevitatem
immensa volumina laborant. Hec si teneri
meo labori, benignitas Vestra non patiatur
negari, quid est? quod tum magis dubitem,
ipsum me Vestro undique amore septum esse:
quem, dum spiritus hos regit actus, segni-
orem nunquam intelligetis in Vobis colendis,
quam ipsi in promerendo fuistis. Dabam A-
boa 16. Cal. Novemb. Anno 1691.

Vester,

FAUTORES ET FRATRES,

Officiosissimus

GABRIEL JUSLENIUS.

POSITIO PRIMA,

BREVI DISCURSU DECLARABIT

Veritatem proprie non esse in primâ mentis operatione.

Alfa multa, de Veritate, disputant Humanæ mentes, & si aliquando verum tetigisse contigerit, mox intempestiva ejus sapientiæ admiratione,

ignorantiæ labem suæ famæ inducunt, ostenduntque nullorum ferme arcanorum notitiam, sordescentem vulgaris intellectus illuviem suo liquore perfudisse. Sane vero, quos præclariori ingenii dote benignior Natura notaverat, Quique supra quod vulgus sentit, sua judicia semper nitebantur extendere, etiam Ipsi inter maxima illorum, quæ sibi nota credebant, in eo adhuc versantur, ut circa rerum naturam, maxima ex parte, illos omnino lateat Veritas, ut verum maneat, maxima quæ scimus, minima illorum esse quæ

A

nesciunt.

nescimus. Nec aliam huic ruditati causam subesse deprehendimus, quam quod luctuosa primi lapsus calamitate, toti naturæ inducta sit miserabilis depravatio; unde obscura intellectus verior umbra quam lux, foeda caligine premit mentis aciem, torpescunt Organa, riget concreatus temperamentum vigor. Sed quoniam & gratiosa Summæ Scientiæ revelatione, & humani ingenij industria per accuratorem innatorum principiorum manuuctionem aliqualem tandem obscuriorum notitia, in Doctorum classe emerfit, ardebat avidior animus de illo Veritatis mysterio, pauca differere, ita, ut de difficultate hujus cognitionis Controversias semoturi, solum in eo sudemus labore, qui, ubi, vel in quo tanquam genuino subjecto, Veritatis indolem confidere oporteat, investigabit. Cæterum cum multiplex apud sapientes constituatur Veritatis acceptio, mandat lucidior tractationis ordo, ut eam densis æquivocationum umbris eximamus, ne ambiguitatis laqueis turpis nos implicet negligentia. Quantum itaque in præsens postulant & rei explicandæ perspicuitas, & susceptæ expositionis leges, illa varietate

etate heic incedit, quæ, cæteris 'divisionibus omissis, illam *in Essendo, in Cognoscendo, & in Significando*, in communi Philosophorum classe considerare assuevit. Illam volunt *consistere in conformitate rei cum intellectu Divino*, secundum quam re dicitur vera, quæ est talis, qualis a Deo esse in tali essentia intelligitur. Ista præterea, quam Veritatem in Cognoscendo diximus, est, qua potentia cognoscens, intellectus nimirum vel sensus, vere apprehendit rem cognitam, adeo ut conformes sint cum re ipsa de illa formati conceptus. Hæc vero quæ Veritas in significando nuncupatur, est, qua signum, utpote conceptus, Sermones, voces, picturæ, imagines aliaque signa, potentia Cognoscenti, signatum vere representat. Intra triplicem hanc Veritatis acceptionem minimum nos fatigat illa quam primam collocavimus, siquidem omnino nihil, vel adeo parum ad humanum intellectum pertinet, sed tota terminatur ab intellectu Divino, inque ipsis rebus veluti fundamento latet, unde & alias nominari solet Veritas rei, objectiva, fundamentalis, radicalis, transcendentalis & Entitativa. Si autem hæc re-

latio quæ Veritati dat suum esse ad creatum referatur intellectum, id fieri nequit nisi saltem *consequenter & accidentaliter*, quæ scilicet res non ut de se vera est, sed quæ res ut vera cognoscitur. Callov. Art: II. Cap: 5 Met: Div: Iisdem fere verbis in eandem sententiam consentit Cl. From. Met: Lib: 2. C. 4. probl: 1. Dicens: *Sed hæc relatio, est tantum accidentalis & extrinseca, & non facit, ut res sit vera, sed potius, ut vere cognoscatur. Creatus enim intellectus, qui falli potest, terminatur a rebus: non res a creato intellectu. Ergo ex relatione, ad talem intellectum, oritur non veritas in essendo, sed tantum in cognoscendo* Hæc vero, cum in intellectu, sibi sedem locaverit, hanc non vulgarem nobis proponit contemplationem, nimirum, quæ, ex illius operationibus proprie hoc adjunctum sibi vendicaverit? Nam sicuti cætera Divinæ sapientiæ opera, sua sublimitate venerabilia admiramur, ita illud, immensum agnoscimus, quod Anima, pars illa Homini nobilior, omniumque functionum genitrix fecundissima cum ad rerum cognoscendarum speculationem intellectum præparat, uno peculiari & sufficienti actu, ad earum notitiam perven-

pervenire nolit, quin tres omnino distinctas & successivas adhibeat mentis operationes; quarum proprietates, ut initio brevi explicatione declarem, postmodum ad diffusorem rei expositionem discessuri, ipsa jubet dissertationis natura, ubi primitivæ ea facie, semper procedant, quæ aliquale aspicientibus futuri fœtus desiderium excitet, ut favorabiliiori Candidorum Legentium applausu, tenuis hic labor optatam sortiatur maturitatem: Igitur dum intellectus ad perfectam rerum cognitionem se admovere cupit, primum illi objectum onus est in *simplici objectorum apprehensione*, quam Græci ἀδιαφύκτων νόησιν nominabant, quippe antequam rei a nobis cognoscendæ naturam atque indolem penetrantius valemus ruminari, necessitas eam mandat nudo quasi nomine & idea intellectui fore oblatam, cum indifferentia ad affectiones has vel illas; seu ut nihil de ea affirmemus vel negemus: ut e. g. *Genus, Species, Homo, Sylva*. Huic deinde ulterior operatio supervenit, certo axioma rem cum quadam diversorum conceptuum compositione in hoc vel illo statu denominans, aliàs

συμπερίστασις appellata & compositio, ut, si dixerō,
 esse Deum, *subiectum, prædicatum*. Hoc tan-
 to labore non adhuc definit intellectus re-
 rum metiri naturam, nisi ulterius procedens,
 variis undique adductis rationibus, de jam
 ante apprehensa veritate iudicium formet,
 & regulas, instar normæ quæ lineam men-
 suratur, immotas tandem conficiat, qui
 deinde actus *rationum Collectio, sive indu-*
ctio, discursus & διάφορα, consuevit deno-
 minari. Hæc jam dicta sufficienter de-
 monstrant sensum nostræ positionis esse
 de Veritate in *Cognoscendo*, siquidem illa
 sola, adiutricibus mentis operationibus ad
 creatum intellectum refertur, Veritate in
Significando, ipsis signis sua conformitate
 signata repræsentantibus, arctissime inhæ-
 rente. Jam vero quod reliquum est, ad
 ipsum Veritatis hujus subiectum verso sty-
 lo, affirmamus illud, cum sanioribus cun-
 ctis, esse tertiam intellectus operationem,
 ubi prolixiori Consultatione, jactatis u-
 trinq; rationibus, in eo tandem acquiesci-
 mus quod experientia & inductio invenie-
 bant verissimum. Nec de *συμπερίστασι* ani-
 mum nostrum invadit dubitatio, quin
 eam itidem genuinum Veritatis subiectum
 inter

interriti audeamus asseverare. Dummodo inconcussus manet evidens ille locus Aristotelicus, 6. Metaph: text. 8. ubi hæc leguntur: *Ens autem ut verum, & non ens ut falsum, in Compositione & divisione cernuntur.* Jam heic, ea quæ in re unum sunt, & quæ in re unum non sunt, absolute & intrinsece componuntur & dividuntur, idque tum in intellectu idealiter, nam in anima interdum est intelligentia, cui verum vel falsum insit. Sicuti ex Arist: lib. 1. de interpret: cap. 1. docet Stahlius Tabel: 22. Metaph: tum etiam in voce, Oratione nimirum enunciativa, in qua ipsa quoque vel Compositio fit vel divisio. Hæc autem Compositio intelligenda venit de conceptibus, quos dum Intellectus plures componit, necessum est inde axioma affirmativum & dum dividit, negativum promanare; absque quo axioma nequit enunciari, & hinc nata est, positio, Veritatem, in Oratione secundæ mentis operationi respondente, inesse affirmans, quam apprehensivam completam, Philosophi nuncuparunt, quia inest complexis, tum conceptibus, tum vocibus, & est Veritas absolute & proprie dicta.

Stahl: loco superius allegato. At vero longe major imminet difficultas, circa primam mentis operationem, quæ terminorum simplicium, & extra Constructionem, absque ullo appposito intellectuum, apprehensione perficitur, num in ea invenitur Verum vel falsum, nec ne? Audent nonnulli, alias præclare Philosophantes absolute asserere Veritatem, ut in secunda, ita in prima mentis operatione inveniri, & vocari incomplexam, quod res simpliciter extra omnem compositionem in sua essentia apprehenditur. Alij rursus per ejus oppositum, Falsitatem nimirum, eam primæ operationi adscribentes, simplicium apprehensioni videntur velle tribuere Veritatem, dicunt enim *in illa dari intellectus ab objecto difformitatem*, quam alias per falsitatem exponunt, nihili ducentes sententiam Aristotelis 9. Metaph: text. 21. qui non falsitatem, sed *ignorare*, *non tangere*, & *non concipere aliquid*, primæ mentis operationi attribuit. Nos Philosophum sequentes, illam difformitatem per *Ignorantiam* explicamus, & dicimus hanc, res, quæ ex vero vel falso de, nominantur, pro suo objecto non agnoscere

fcere. Si enim rem ignoramus, tum non potest circa illam intellectus occupari, quod tamen fieri debere iudicat formale objecti. Pulcre hoc negotium illustrat Stahlius Tab: 22. Metaph: *Nam, inquit aut rem concipio, ut est, aut ut non est, sicut est, tunc verum concipio. Si autem concipio, ut non est, tum non est illa res objectum conceptus.* Hinc, si in ignorantia falsitas proprie non inerit, utique nec in ipsius opposito Veritas nisi improprie potest consistere, siquidem *Contrariorum sunt contraria proprietates, & subiecta proxima.* Præter hæc, ulterius propugnaculum suæ sententiæ, ex ipsa Veritatis natura, acquirere nituntur, Conformitate scilicet conceptus cum re; quæ cum in simplici etiam apprehensione locum habet, Veritatem ibidem fundari summo pere contendunt. Verum si rem altius perlerutati fuerimus apparebit illico conformitatem hanc, Veritatem proprie dictam, & in sensu a nobis usurpato, non constituere. Licet enim Conceptus sit rei Conformis, attamen verus ne sit an falsus, cessante ulteriori notitia, ignorat intellectus, nec Veritas in cognoscenda

dici meretur dum latet, priusquam accedente alio conceptu, & priori illi juncto fiat Compositio, quæ tandem de Veritate & falsitate facit intellectum judicare, *nam in quibus falsitas & Veritas inest, in hisce compositio jam quadam est conceptuum intellectus, quasi ipsi sint unum.* Arist: Lib: 3. de anima, Cap: 6. t. 21. Ex his, sententia Philosophi maxime nixi, hanc demum inferimus conclusionem, quod Veritas non consistit in quavis conformitate conceptus cum re, sed requirit illa quandam Compositionem plurium Conceptuum, qui deinde vel in intellectu, vel oratione enunciativa de re jam cognita possint aliquid vel affirmare, vel negare. Idem est judicium de sensuum apprehensione, quæ licet rei potest esse conformis, Veritate tamen, in sensu usurpato considerata, caret, quamdiu extra compositionem, quiescente intellectus actu, simplex manet apprehensio. Nec denique nos perterreant, quæ, in favorem sententiæ primæ mentis operationi Veritatem adscribentis, prolixius in adversum produci solent, non enim adeo implicatos nexus habet illa,

illa series vinculorum, ut unde incipiant, quove se condant, ratione percipi non possit, & decenti ordine aperiri. Dicunt ad Compositionem nihil accedere, quod simplici apprehensione, antea intellectus non receperat: sicque Veritatem in secunda mentis operatione non consistere, nisi prius in prima acquieverat. Nos ut in superioribus, ita nunc fateamur equidem, Veritatem esse in prima mentis operatione, peculiari tamen ratione, & longe alia, quam in secunda, in hac namque proprie & evidentiori modo, consistit & ut a perfecta rerum cognitione resultat. Sed in illa, non nisi improprie, siquidem nullam rei apprehensæ cognitionem confert intellectui, *nam simplex apprehensio quæ ad primam mentis operationem pertinet, non nisi improprie cognitio dicitur, cum proprie id deum cognosci dicatur, de quo per compositionem & divisionem aliquid potest vel affirmari, vel negari.* Maresius in distinctiones Castanæ pag: m. 70. Quare, si Veritatem in simplicium apprehensione *aptitudinalem & intelligibilem* vocaverimus, non alienum fuerit a mente

Clariss.

Clariff: Scheibl: lib: 1. Metaph. c. 9. n. 27. affirmantis, *Illam conformitatem* (rei nimirum ad intellectum) *non necessario esse actualem, sed sufficere si sit aptitudinalis*, apta autem est in operatione prima, quæ deinde in compositione e-lucescat. Nunc vero licet ex resolutionibus allatarum objectionum manifestum sit, contrarias nobis hoc in negotio opinioniones nullarum virium esse; tamen ut eo solidiori fundamento firmata, valide sibi semper constet nostra Positio, ea ultro ponemus munimenta, quæ suo præsidio, dissentientium argumentorum infestantem vim fortiter repellant. Primos igitur defensionis aggeres, sententiam nostram roboraturos, nobis extruunt dictiones, & termini, & rei incomplexæ, simplicium apprehensioni respondentes, Quæ & ipsæ a Veritate participarent, si eam prima intellectus operatio proprie haberet. His vero, ut e. g. in vocibus, *Visus, Audire*, sine appposito enunciatis, cum nec verum nec fallum insit, siquidem de illis nihil, vel affirmari potest, vel negari: utique nec primæ operationi mentis, Veritatem vel falsitatem *überßas* loquendo

do adscribere potest quisquam. Connexionem autem hujus rationis, ut eleganti discursu probat subtilissimus Stahlius Tabellæ 22. Metaph. additæ ita ipsius verba, ipsa brevitate commendanda heic introducere non pudebit. *In complexis, inquit ille & in orationibus enunciativis est verum & falsum, quia est in compositione & divisione intellectus, & quia est in operatione intellectus secunda verum & falsum, ideo etiam est in orationibus respondentibus illi operationi intellectus. Ergo quoniam cum in secunda mentis operatione est verum & falsum, etiam reperitur postea in enunciationibus, quæ respondent secundæ mentis operationi, hinc sane ob eandem rationem necesse est, ut si in prima mentis operatione esset verum & falsum, illud quoque esset in singulis dictionibus eidem respondentibus. Nec deinde vilior nobis suppeditat armaturam Philosophorum ille Princeps Aristoteles, qui universam hanc de Veritate litem brevissima sententia dirimens, hoc nos verborum clypeo munivit: Quomodo autem in anima interdum est intelligentia veri vel falsi expert, interdum*

vero

vero; cui jam necesse est, alterum horum
 inesse: ita etiam in voce, nam in composi-
 tione & divisione est Veritas & falsitas.
 Hæc ut perspicue ostendunt in composi-
 tione & divisione, sive secunda intellectus
 operatione, verum & falsum proprie inve-
 niri; ita luculentissime docent, in anima
 esse intelligentiam, quæ ad Veritatem &
 falsitatem se habet indifferenter. Con-
 ceptus enim simplex aptus est, ad naturam
 aliorum conceptuum in compositione sibi
 junctorum, variare Veritatem & falsitatem,
 nec minus ad affirmationem quam nega-
 tionem paratus. Hæc vero in intellectu
 indifferentia penitus omnino tolleretur, si
 vires haberet quorundam illud effatum,
 quod in prima operatione intellectus po-
 nit verum vel falsum; simul cogeretur in-
 tellectus de objecto simpliciter apprehenso,
 plures colligere conceptus, cum tamen &
 sana ratio, & experientia, nos doceant,
 intellectum non necessario ultra primam
 agere operationem, sed in ea interdum ac-
 quiescere. Quare ut de Veritate disputa-
 tionis terminos coarctemus, Veritatem in
 prima mentis operatione proprie non
 consistere, vi allatarum rationum jam
 audemus asseverare.

POSITIO SECUNDA. CONGRUO RATIONUM PON- DERE DOCEBIT

Posse inviolata Christianismi lege
cum Hæreticis iniri contractus.

Postquam in se pessimo fato senserunt Pontificii, retorqueri crudele illud a se excogitatum axioma *Hæretico non est servanda fides*, cæpere multorum sententiæ, huic positioni antea faventes, paulatim evanescere, donec tandem paucissimi inventi fuere, qui eam serio defenderent. Ne vero in totum deleri oporteret illorum fermentum, succedit varia, huic non dissimilis quæstionis, agitatio: An videlicet Hæreticus sit capax alicujus contractus civilis cum Christiano? quam ut nos affirmemus, inferius allatæ nobis persvadent rationes: ad quas priusquam prolixiori tractatione descendemus, postulat legitimæ expositionis indoles, ut verba, quæ ambiguitate sua, novas identidem nobis controversias adproperarent, ad eam redigamus significationem, qua, ad Clarissimorum virorum exemplum, per omnem explicationis viam
uti

uti decrevimus. Res itaque ad paciscentium jura aptata, heic excludunt universum illud, quod vel sua natura ab honestate est remotius, vel peculiari lege, sive naturæ, sive gentium, sive civili ad indolem Regionum sancita, est prohibitum, *quoniam nullas vires habet jurata promissio de re illi edita, aut naturaliter, aut divina interdictione, aut humana.* Grot. de J. B. & P. lib. II. Cap. 13. §. 6. Contractus vero civile nomen ab ea abhorret latitudine, quæ conversationis commercia, æternum animarum lucrum procurantia includit; illud quippe jugum cum infidelibus nos ducere vetat Apostolus, 2. Cor. VI. v. 14. *Nam Christianum non esse inire fœdus cum Ethnico, quod quoquo modo propagationem fidei Christiana ledit, certum est. Propagatio enim Verbi Divini, Magistratus Christiani suprema lex est, quemadmodum in Beata Republ. felicitas.* Joh. Feld. in Not. ad Grot. J. B. & P. lib. II. c. 15. Nec Hæreticorum vocabulo intelligimus quosvis, a semel in civitate recepta religione sectam, vel sectantes, vel instituentes, qua ratione etiam purissimos Orthodoxorum, spiritualium errorum caliginem devo-

devoventium, hac infamia insigniri cupi-
 unt adversarii. Nec quemvis in veræ reli-
 gionis negotio errantem (errare siquidem
 possum, Hæreticus non sum, inquit Au-
 gustinus,) sed quorum periculosa dogma-
 ta, veræ & Christianæ religionis canon
 jam dudum condemnavit. *Et qui errat
 in fundamentalibus fidei Articulis, & er-
 roris convictus pertinaciter perseverat.*
 Kromai: in Theol. Posit. Art. de Eccl:
 thi: 3. Hac jam præmissa cautela, legiti-
 mus propositæ quæstionis sensus hic relin-
 quitur. *Num sit Hæreticus convictus, ca-
 pax alicujus contractus sive pacti circa
 rerum civilium negotia?* Nos priusquam
 ad argumenta affirmationem hujus devin-
 centia accedamus, mandat necessitas, ut
 quæ in contrariæ sententiæ favorem no-
 bis obijciuntur, qua fieri potest refutatio-
 ne diluamus. Primum suæ opinionis mu-
 nimentum, ex ipsorum sententia inexpu-
 gnabile, hoc nobis opponunt, quod *stipu-
 lari non potest, qui obligationis civilis
 non est capax*, jam, cum hoste qui suo de-
 licto Civitate privatus est, nulla obligatio
 contrahi potest, quippe in omni contra-
 ctu, quædam amoris, & voluntatis com-

municatio semper præsupponitur; at quis amor vel mutua benevolentia cum hoste, & illo quidem jurato, non minus Salvatoris Christi, quam omnium membrorum illius, *nam pervicacissima sunt odia, quæ ex diversarum religionum litibus fervent* Barcl: in Arg. L. 2. Cap: 3. nec facile inviolata possunt pactorum jura servari inter illos, quorum circa fidem, æternum ac inconciliabile manet dissidium. Verum quos hæc inveniebat opinio laudatores, illos non multum laborasse constat, in discrimine constituendo, quo a se invicem discernantur diversissimæ hostium qualitates, sunt namque alii qui publicam fregerunt pacem, & ex bellorum incendiis, Regna & regiones ardere, per flagitiola molimina procurarunt: nonnulli vero, qui privatis alicujus bonis, fortunæque funestos defectus introduxerunt. Quorum utrumque genus, longe ab iis vitis recedit quæ Christianorum fidelium spirituales pacem violaverunt Hæretici. Hinc manifestum profus evadit, hujus canonis vi, qui totus circa mere civilia occupatur, Hæreticos, cum hostes civitatis non sint, nec civitatis communione esse frau-

fraudandos, & tanto minus, quod urgent
 adversarii, stipulationum incapaces, ob
 intervenientia religionum dissidia censendos;
 ut ex inferioribus pluribus patebit.
 Siquidem nihil obstat, quod paciscentibus
 mutuam quasi benevolentiam, per diversa
 fidei dogmata eripi quidam sibi imaginantur;
 optime namque illa in conventionibus
 rerum civilium existere potest, licet
 ex negotiis, eorundem paciscentium animarum
 salutem concernentibus jubeatur
 exulare; id quotidiana cum exterarum
 regionum civibus, & in fide dissentientibus,
 conversatione abunde nobis testante.
 Multa præterea in Hæreticos indignatione,
 ad stabiliendam suam opinionem
 illud valitutum asseverant, quod veteri
 proverbio olim enunciabant Sapientes,
Frangenti fidem, fides frangatur eidem;
 unde hac inductione Hæreticorum incapacitatem
 ad civiles contractus nituntur probare,
 quod videlicet illi, quia hostes,
 prius pacem publicam fregerunt, siquidem
 illam variis suorum errorum turbis
 vexarunt, ideoque nulla ipsis pax ab eo
 concedenda, qui communitati præest, sive
 qui rempublicam repræsentat. Hoc cum

ex eorum sententia inconcussam maneat inde concludere audent, Hæreticos nec ad pastorum libertatem esse asciscendos, præsupponente ea quandam amoris & voluntatis communicationem, quæ, denegata pace publica, vix unquam potest subsistere. Verum quod Hæreticus quia talis, & qui nefariis aliis machinationibus abstinens, solum suæ opinionis Zizaniam vel intra propriæ fidei agros nutrit, vel etiam in vulgus spargit, pacem publicam non frangit, superius probavimus, jamque manifestiori luce illustremus. Quorum enim vesana libido, illud flagitii sui fastigium conscenderat, unde patriam, scelerum suorum faciem accensam, totam, siue civilem, siue externorum malorum incendio, in cineres conflantem aspiceret, illos plerumque sibi præparabant gradus, ut, vel augustissimum in imperio Caput, cum finita conjuratione factionum insidiis pertentarent, tum excitato in apertas seditiones levioris populi agmine, in suæ defensionis profundissimas curas deturbarent: vel detectis consiliorum arcanis, cum vicino Principe, in internecionem totius suæ gentis conspirarent. Horum nullum

nullum cum in Hæreticos quadrat, im-
 portunum esse aparet illorum studium,
 qui eos a pace & contractuum jure ten-
 tant excludere, & quidem sub specie ho-
 stilitatis: quippe quatenus Hæretici, non
 supremam in Republica dignitatem con-
 temnunt, non discordiarum inter cives
 existunt seminatores, non civilis Imperii
 produnt arcana; sed respicit altiora illo-
 rum scelus, offendunt Regum Regem, con-
 temnunt moderatorem universi, oppu-
 gnant suæ salutis procuratorem, concu-
 cant DEI Filium, pollutum reddunt testa-
 menti sanguinem, in quo sacrificati sunt,
 & denique spiritui gratiæ contumeliam
 faciunt. Non itaque aliam quam cum
 Deo fregerunt Hæretici pacem, ideoque
 a Deo, non ab alio frangi illis pax po-
 test: ipsi vindicta, ipse retribuet: Licet
 & hominibus judiciaria gaudentibus po-
 testate ad normam ipsius Legis, volunta-
 ri Divinæ consentaneæ, in certis casibus
 non sit prohibitum violationem gloriæ
 summi Numinis legitime ultisci, quod
 peculiari exemplo testatur sacer codex
 Exod. 32. v. 27. sed sepius severo manda-
 to injunctum, Deut. 13. v. 5. eo usque

tamen extendere hoc juris exercitium, ut excludantur Hæretici a contractu civilium jucunditate, nemo sanus approbavit. Nam I. revocanda ad novum examen foret, vetus illa & in Philolophorum Theologorumq; Scholis multum vexata & tandem conclusa positio, quod & *Hæretica est servanda fides*; periret enim hujus assertionis vis, si Hæreticus civilis contractus non esset capax, quia tunc illi fides dari, vel data servari non possit. Licet diversa sentientibus leve hoc videatur argumentum, objicientibus, fidem servandam, longe à danda fide, quæ contractuum est initium, discrepare: siquidem illa præsupponit pactum, jam altero, eoque principaliori actu initum, deficiente ab illius perfectione, saltem, priorem illum manifestante, actu posteriori, qui in eo consistit, quod semel promissa, & ad quæ jam perfecte obligamur, extra omnem intentionem rumpendi contractum rite expleamus. Hanc vero totam in futuro considerari. Ad prius nos obligari, a posteriori posse recedere. Huic itaq; non abfimilis evadit illorum sententia, quod abstinendum a danda Hæreticis fide, nec
ad

ad ullos contractus illos esse admittendos; si vero fidem illis dari contigerit, eam omnino esse servandam. Cæci sunt, nec apertis oculis vident positionem suam, plenam in se contradictionem involvere: fidem enim Hæreticis servandam esse, non audent negare, nisi eo ipso, omnem Veracitatis & Justitiæ candorem devoverint, simulq; & Theologorum & Philosophorum Clarissimis, semet opposuerint; dandam tamen non esse pertinaciter contendunt. Cæterum quænam est illa fides, quam dari, inter flagitia & dedecus numeramus, & dum data non fuerit, servari tamen eam omni jure tenemur? Annon qui hoc affirmant, obæso errori patrocinentur? Siquidem nulla fides servari dicitur, quin prius data fuerit. Quare, si fidem Hæretico servandam Justitia nobis præscribit, oportet ut eam ante accipiat: quod quemadmodum ut fiat necessarium est, ita nec inhonestum erit, Hæreticos, ad conventiones de rebus civilibus invitare; quippe absque his dare fidem & accipere non possumus, cum hi actus ipsis pactis sint natura posteriores, & semper præsupponant objectum pacis-

scientium voluntati consentaneum, nec cessante illo unquam possint existere. Verum ergo manet, illos sibi ipsis contradicere, qui id quod natura prius est excludere tentant, posterius admittere nudentes, nam negata causa, oportet & effectus negari. Sed poterit quis adhuc ulterius instare, dicendo fidem hanc, quam servari debere affirmant, non intelligendam esse quasi Hæretico factam, sed, ut ante receptam hæresin, veluti concivi ad dictam, ideoque fore servandam. Ad hanc objectionem facilis est responsio: Hac enim conclusione, integritatem suam, non virtutis fundamento esse superstructam, sed ex actionibus alienis totam dependere, ipsi profitentur, mutato namque animo alterius, in re longe alia quam pactum præscribit, perit illorum veracitas; qui & ignorant Hæreticum, si post errores commissos, se incapacem non fecit, cui fides levaretur; nec indignum censendum esse, ut illi pactorum libertas cum Christianis orthodoxis rescindatur. II. Civitate privari suo delicto Hæreticos, non æquitati consentaneum esse superius demonstravimus: ideo nec illos conventio-

num

num incapaces jure arbitramur. Dum enim necessitas, & naturale sui conservandi desiderium, mortalium animis pervasit, societate inita quærere securitatem; id primum cœuncti multitudini consuluit naturalis omnium æqualitas, ut æquo & pari inter se jure cuncti viverent, nulli se submissos & abjectos, neque etiam nimis elatos gererent, sed pacto inter se promitterent, quod ad defensionem communes vires suas essent adplicaturi. Hanc morum & officij æqualitatem, æquum est consequi, æqualibus privilegiis universos Cives posse gaudere, nec minus hæreticum, quam orthodoxos, quatenus non dissenserit a pace, & mutuo auxilio, causa communis boni pacto. Cumque propter mutuas necessitates & Reipubl. conservationem, Civibus leges permiscere contractus & pacta sancire. Nulla se prodit ratio, cur civium uni, in societatem, & civilis Imperii Majestatem non peccanti, illa denegetur libertas, quæ alteri, nec majora in communem Reipubl. usum contribuenti munera, vago & mutabili hominum judicio manet concessa. III, Provocat quæstionis propositæ impugnatores

C

ipsa

ipsa Commutativa justitia, quæ soli sibi, de re civili paciscentium actus legitime adscribit, & in qua non respicitur personæ quantitas, & dignitas, sed rerum ipsarum inter se equalitas, & semper duas res, cum duabus rebus confert, utpote rem quæ venditur, rem quæ emitur, lucrum & damnum. Danhav: in Aud: Eth: Cap. 7. Qv. 1. §. 139. Jam vero dum Hæreticus cum Christiano ad pacta descendere ambit, re desiderata, rei, qua emere cupit, æstimata, omnem personæ secum contrahentis respectum serio negligit, cuncta ad normam justitiæ Commutativæ aggrediens, quod si illi negatum fuerit, jam, quoniam ejusdem communis civis est cum aliis, quos hoc jus non offendit, ejusdemque libertatis particeps, alia de causa fieri nequit, quam quod in religione cultuque Dei ab aliis dissentiat: id tamen solum, si pro sufficienti a conventionibus exclusionis causa numeraretur, Justitiæ Commutativæ sua attributa suæque proprietates rescinderentur. Siquidem personarum respectus, quem illa devovet, contractibus hac ratione adhiberetur, tollereturque omnis inter Commutativam & Distributivam Justitiam differens.

ferentia. Quod ut Politicorum præceptis, & Justitiæ duplici naturæ est adversum, ita e saniorum classe, extirpanda vesana eorum sententia, qui infidelibus negant, cum Christianis contrahendi facultatem. *Nam externus Convictus neminem inquinat, si modo quis convictorum vitia, superstitiones, & peccata devitet.* Clariss. Dn. Prof. M. And. Wanoch. in Disq. Pract. part: spec: cap: 25. Sect. 2. quæst. 1. §. 2. IV Præter variorum exemplorum, in experientia maxime quotidiana occurrentium, testimonia, quæ similia pacta non recusarunt, utpote Patriæ nostræ dulcissimæ cum, exterarum nationum variz religionis populo, Muscovitico, Gallico, Hispano, aliisque, quorum longum & tædiosum esset meminisse. Venit & V. omnium firmissime has conventiones approbatura *Necessitas ingens, & decens Imperiorum vigor*, qui, si commercia tantum cum Christianis fidelibus forent habenda, ob horum in exteris regionibus defectum, rerumq; ad vitæ commodam sustentationem, & sublevandæ inopiæ subsidium, necessarium, intra proprii regni terminos penuriam, brevi extingveretur. Cum e contrari-

trario, hæc sunt salus & anima regnorum:
 per hæc cum vicinis Principibus ad gra-
 tiæ communionem jungimur, per hæc sa-
 gacitas & doctrina, maximarumq; rerum
 usus atque experientia parantur, per hæc
 necessaria multa ab aliis regionibus, in
 patriam transferuntur: *quia non omni in
 terra omnia abundant, multa desunt u-
 tilia & necessaria, & quidem ijs ex na-
 tionibus petantur, in quibus abundant.*
 Junius Quæst. Pol: 61. Per hæc deniq; ur-
 bes, civitates, populi, regna, surgunt, cre-
 scunt, florent, roborantur. Quare nec au-
 diendi omnino, quorum a nobis indiver-
 sum abit sententia, infausta pietate cavens,
 ne ea lege lucidior honestatis indoles ob-
 fuscetur, & ignara hanc consuetudinem,
 licet malignorum intempestiva subtilitate
 ad infamiam fere perductam, ipsa tamen
 necessitate ductrice, laude & applausu, du-
 dum fuisse coronatam; nam,

Salus populi suprema lex esto.
Tantum.

